

**Arbeidsgruppen for treforedlingsindustrien
Kartlegging av muligheter og rammevilkår
for treforedlingsindustrien**

10.5.2012

Innhold

1. Innledning	3
1.1. Bakgrunn for arbeidsgruppen	3
1.2. Arbeidsgruppens mandat, sammensetning og arbeid.....	4
2. Hovedtrekk i utviklingen i treforedlingsindustrien.....	5
2.1. Nærmere om treforedlingsindustrien.....	6
2.2. Muligheter ved omstilling til ny produksjon og investeringer i nye produkter	11
3. Råvaresituasjonen og norsk skogpolitikk.....	12
3.1. Tilgang, avsetningsvilkår og markedssituasjonen for tømmer og trevirke	13
3.2. Innsatsfaktoren tømmer og effektive transportere er viktig for treforedlingsindustriens kostnadmessige konkurransekraft	15
3.3. Regjeringens virkemidler som skal bidra til stabil og konkurransedyktig forsyning av trevirke	17
4. Rammevilkår innenfor områdene energi og miljø.....	18
4.1. Rammevilkår på energiområdet	18
4.2. Rammevilkår på miljøområdet.....	23
5. Forskning, utvikling og innovasjon.....	25
5.1. Virkemidler innenfor Innovasjon Norge.....	25
5.2. Virkemidler innenfor SIVA.....	27
5.3. Virkemidler innenfor Norges forskningsråd.....	28
6. Avsluttende merknader	29

1. Innledning

1.1. Bakgrunn for arbeidsgruppen

Skogressursene er fornybare og danner grunnlag for en verdikjede som omfatter skogbruk og industri med om lag 25 000 sysselsatte i Norge. Om lag 6 000 arbeider innenfor skogbruk, knapt 14 000 innenfor trelast- og trevareindustrien (treindustrien) og vel 5 000 arbeider innenfor treforedlingsindustrien. I 2010 var omsetningen i skogindustrien på til sammen 44 mrd. kroner. Det tilsvarer 5,8 pst. av omsetningen i norsk industri. Eksportverdien fra norsk skogindustri er om lag 4 ganger så stor som råstoffverdien av den samlede avvirkingen.

En lønnsom og konkurransedyktig treforedlingsindustri er av stor betydning for virksomheten i andre deler av verdikjeden, som kjøpere av tømmer fra skogbruket og kjøpere av biproduktene fra trelast- og treindustrien. I senere tid har norsk treforedlingsindustri møtt økte utfordringer i markedene. Norske Skog besluttet i desember 2011 å nedlegge papirfabrikken på Follum fra april 2012. Høsten 2011 måtte den tradisjonsrike bedriften Hunsfos Fabrikker i Vennesla innstille sin virksomhet. Andre treforedlingsbedrifter har måttet redusere bemanningen og har gjennomført permitteringer. Dette er bakgrunnen for at nærings- og handelsministeren i samarbeid med landbruks- og matministeren besluttet å se på utviklingen i treforedlingsindustrien, jf. punkt 1.2.

Et annet utgangspunkt for dette arbeidet er at industrien er en viktig bidragsyter for å opprettholde velferdssamfunnet ved en effektiv produksjon av lønnsomme produkter. Regjeringen har som ambisjon at norsk industri også i årene fremover skal være blant de mest ledende innenfor sine bransjer og nisjer i den stadig sterkere internasjonale konkurransen. Regjeringen vil føre en industripolitikk som stimulerer til høyproduktive bedrifter og et næringsliv med stor omstillings- og verdiskapingsevne. Dette arbeidet skjer blant annet ved en aktiv og løpende dialog med ulike deler av næringslivet om utfordringene.

Regjeringen legger vekt på å føre en helhetlig industripolitikk, der de ulike relevante politikkområdene skal bidra til gode og forutsigbare rammebetingelser for industrien. Det er for treforedlingsindustrien, som for resten av næringslivet, summen av rammebetingelsene som er avgjørende for å utløse omstilling, vekst og verdiskaping. For næringer som treforedlingsindustrien, som eksporterer nesten hele sin produksjon, er en forutsigbar økonomisk politikk som fremmer en stabil utvikling i økonomien, av stor betydning. En stabil kronekurs er avgjørende for treforedlingsindustrien.

Ulike deler av industrien har noe ulike behov. Treforedlingsindustrien er avhengig av god tilgang på trevirke (råstoff) til produksjonen. Langsiktig krafttilgang, kraftpriser og utfordringer knyttet til karbonlekkasje har vesentlig betydning. Foruten kontinuerlig satsing på økt produktivitet er en fremtidig livskraftig norsk treforedlingsindustri avhengig av at det investeres i nye lønnsomme produksjoner og utvikling av nye

lønnsomme produkter som tåler et norsk kostnadsnivå. Det innebærer at næringen blant annet må satse på innovasjon og nyskaping.

1.2. Arbeidsgruppens mandat, sammensetning og arbeid

Arbeidsgruppen ble etablert med følgende mandat:

”Arbeidsgruppen skal vurdere utviklingen i norsk treforedlingsindustri. Arbeidsgruppen skal beskrive hovedtrekk i utviklingen i treforedlingsindustrien, herunder produksjon, sysselsetting, utviklingen i de viktigste markedene for næringen og strukturelle utfordringer for næringen. Arbeidsgruppen skal beskrive verdikjeden for skog og tre og plassere treforedlingsindustrien i denne.

Arbeidsgruppen skal omtale viktige innsatsfaktorer og rammevilkår som påvirker næringens videre utvikling. Det gjelder:

- *Råvaresituasjonen: Tilgang på og avsetningsmuligheter for tømmer.*
- *Rammevilkår på områdene energi/kraft og miljø/klima*
- *Forskning og innovasjon, inkludert relevante ordninger for treforedlingsindustrien innenfor det offentlige virkemiddelapparatet og hvordan disse benyttes av næringen.*

På hvert av disse områdene skal arbeidsgruppen beskrive relevante virkemidler og vurdere eventuelle tiltak som kan ha positiv betydning for verdiskaping i treforedlingsindustrien.

Arbeidsgruppen skal omtale og vurdere utviklingsmuligheter for treforedlingsindustrien. Grunnlaget for denne omtalen må komme fra vurderinger næringen selv gjør.

Arbeidsgruppen ledes av Nærings- og handelsdepartementet med deltakelse fra Landbruks- og matdepartementet og der Innovasjon Norge, SIVA og Norges forskningsråd deltar med bakgrunn i sin kompetanse. Arbeidsgruppen kan hente informasjon fra bransjeorganisasjoner eller andre eksterne ved behov.

Arbeidsgruppen leverer sin rapport i løpet av våren 2012.”

Arbeidsgruppen har bestått av statssekretær Rikke Lind (Nærings- og handelsdepartementet – leder), statssekretær Harald Oskar Buttedahl (Landbruks- og matdepartementet), divisjonsdirektør Per Niederbach (Innovasjon Norge), avdelingsdirektør Eirik Normann (Norges forskningsråd) og senior prosjektleder Per Anders Folladal (SIVA).

Arbeidsgruppen har hatt to innspillmøter med aktører i næringen:

- Møte 26.1.2012 med Norsk Industri representert ved Treforedlingsindustriens bransjeorganisasjon, Norges Skogeierforbund, NHO, LO og Fellesforbundet.
- Møte 9.2.2012 med treforedlingsbedriftene Norske Skog, Södra Cell, Peterson, Borregaard og Fiborgtangen Vekst.

Det er holdt møter med bransjeorganisasjonen Treindustrien og Papir- og fiberinstituttet AS og NTNU. I tillegg til presentasjonene i møtene fra forannevnte aktører har arbeidsgruppen mottatt skriftlige innspill fra Treforedlingsindustriens Bransjeforening, Norges Skogeierforbund, LO og LOs distriktskontor i Østfold, Södra, Maskinentreprenørenes Forbund samt et felles innspill om tiltak fra Norges Skogeierforbund, Norsk Industri og Fellesforbundet.

Det er i innspillene pekt på behovet for økte midler innenfor innovasjon og omstilling til blant annet utvikling av nye produkter og produksjonsprosesser, støtte til pilotanlegg og fullskala testanlegg samt økt satsing på brukerstyrte forskningsprogrammer. Det er videre pekt på ordninger som kan bidra til å styrke egenkapital og risikokapital. Det er også vist til betydningen av god energitilgang og langsiktige kraftavtaler, satsing på energieffektivisering og støtte til investeringer som kan utløse fjernvarme. Det er foreslått kostnadsreducerende tiltak, slik som for eksempel fritak for el-avgiften, unngå dobbelregulering innenfor miljøområdet og hindre at kommunene ilegger eiendomsskatt på produksjonsutstyr samt bedre avskrivningsregler. Det er foreslått at regjeringen åpner for en kompensasjonsordning for CO₂-påslag i kraftprisen. Det er videre foreslått tiltak for bedre virketilgang, slik som for eksempel satsing på skogsveier og tiltak for reduksjon av treforedlingsindustriens transportkostnader gjennom satsing på bedre veistandard, jernbanekapasitet og kaianlegg og endringer i kjøretøybestemmelser for tømmertransport.

Statssekretær Lind holdt også et samråd om skog- og trenæringen på Hamar 27.3.2012 der formålet var å få innspill til arbeidsgruppen med utgangspunkt i hele verdikjeden for skog og tre og i et Hedmarksperspektiv. Bakgrunnen er at Hedmark er landets største skogfylke og har en betydelig industri basert på trevirke.

2. Hovedtrekk i utviklingen i treforedlingsindustrien¹

Av de 25 000 som er sysselsatt i skogbaserte næringer, arbeider vel en femtedel innenfor treforedlingsindustrien. Dersom man tar med produksjon av biokjemikalier, utgjorde antall sysselsatte i treforedlingsindustrien vel 5 000 i 2010. Avvirkning i skog- og treindustrien er hovedsakelig distriktsbaserte næringer. Treforedlingsindustrien er derimot lokalisert med få og store anlegg, hovedsakelig rundt Oslofjorden og i Trøndelag.

Treforedlingsindustrien har hatt stor historisk betydning for utviklingen av industrien i Norge og ble etablert som følge av raskt voksende global etterspørsel etter papir. Den kan grovt deles opp i fire bransjer som dekker ulike behov og markeder; (i) papir, (ii) papp- og kartongproduksjon (herunder emballasje), (iii) papirmasseproduksjon og (iv) biokjemiske produkter. Produksjon av papir, papp- og kartongproduksjon (i) og (ii) utgjør om lag tre fjerdedeler av samlet sysselsetting i den norske

¹ Dette kapitlet er blant annet utarbeidet med bakgrunn i et faktnotat av 30.3.2012 som DAMVAD Norge har utarbeidet på oppdrag for Nærings- og handelsdepartementet.

treforedlingsindustrien, mens de to andre hovedaktivitetene, produksjon av papirmasse og biokjemiske produkter, står for om lag en fjerdedel av sysselsettingen.

Den årlige hogsten av tømmer til industrivirke utgjør det meste av den samlede hogsten fra norske skoger. Årlige industrivirke for salg var på 8,3 mill. m³ i 2010 og 8,6 mill. m³ i 2011. Det er langt lavere enn den årlige tilveksten i norske skoger som nå er på om lag 25 m³ i året. Avvirkningen av skog følger i stor grad etterspørselen fra norsk treforedlingsindustri og treindustrien. Nivået på avvirkning er ikke begrenset av ressursmangel, men er heller avhengig av markedsmessige forhold. Tilgjengelighet til skogressursene er også en viktig faktor, ettersom en økende andel av den hogstmodne skogen står i vanskelig terreng. Det er særlig tilfellet i kystfylkene, men også til dels i dalstrøkene i innlandet.

Det mest verdifulle råstoffet i skogen går til treindustrien (sagbruk). Massevirket går til treforedlingsindustrien, mens røtter, grener og lignende kan benyttes til bioenergiformål. Biprodukter (sagflis) fra trevareindustrien er en viktig råstoffressurs som kan benyttes både i treforedlingsindustrien og til produksjon av fornybar energi.

Trevirke og biprodukter fra trevareindustrien kan betraktes som handelsprodukter som også kan eksporteres. Det er etterspørselen etter og prisutviklingen for sluttprodukter i verdikjeden og bedriftens betalingssevne som i prinsippet avgjør hvilket formål råstoffene benyttes til.

Selv om treforedlingsindustrien kun utgjør om lag 20 pst. av sysselsettingen i skogbaserte næringer, er treforedlingsindustrien av stor betydning for å opprettholde et aktivt skogbruk, men også en robust treindustri. Treforedlingsindustrien kjøpte i 2010 om lag halvparten av norsk tømmer for salg dersom man også tar hensyn til at treforedlingsindustrien er en viktig kjøper av biprodukter fra treindustrien (flis fra sagbruk). En lønnsom og konkurransedyktig treforedlingsindustri er derfor av stor betydning for også andre skogbaserte verdikjeder.

2.1. Nærmere om treforedlingsindustrien

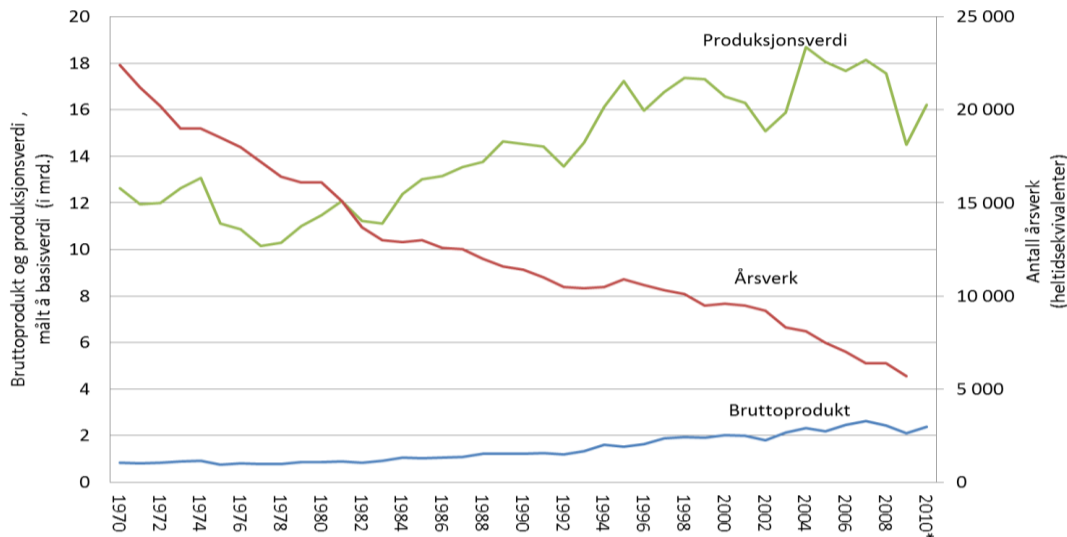
• Produksjonsvekst, redusert sysselsetting og eksportnæring

Norsk treforedlingsindustri leverer produkter som papir, papp, emballasje og biokjemiske produkter verden over, og bedriftene opererer i markeder preget av sterk internasjonal konkurranse. Et høyt kostnadsnivå i Norge medvirker til at næringen må ha kostnadseffektiv produksjon. Over tid er næringen også avhengig av å utvikle nye lønnsomme produkter.

Siden 1960-tallet har treforedlingsindustrien gjennomgått en omfattende rasjonalisering ved fusjoner og oppkjøp og bedriftsnedleggelse. Utviklingen av produksjonen og sysselsettingen i treforedlingsindustrien over tid gir en tydelig illustrasjon på at næringen har effektivisert produksjonen. Produksjonen har økt, mens antall sysselsatte har falt. Antall ansatte i næringen er redusert fra ca. 18 000 årsverk i 1970 til vel 5 000 årsverk i 2010, inklusiv produksjon av biokjemiske produkter. Treforedlingsindustrien

utgjør 0,2 pst. av samlet sysselsetting og 2,6 pst. av samlet industrisysselsetting.² Det har vært en tydelig vekst i produksjonen fra starten av 1980-tallet og frem til starten av 2000-tallet.

Figur 1: Utviklingen i sysselsetting og verdiskaping i norsk treforedlingsindustri

Kilde: Damvad Norge. SSB nasjonalregnskapet. Tall for 2010 er foreløpig ikke tilgjengelig og er estimert.

Norsk næringsstruktur er som i andre utviklede økonomier, preget av at den omfatter mange næringer og bransjer som enkeltvis vil utgjøre en relativt begrenset andel dersom den måles som andel av hele økonomien. Den økonomiske betydningen av skogbaserte næringer er like fullt redusert over tid. Verdiskapingen i de skogbaserte næringene utgjorde henholdsvis 2,4 pst. for hele verdikjeden og 1,0 pst. for treforedlingsindustrien av verdiskaping i Fastlands-Norge unntatt offentlig forvaltning i 2000. I 2009 var tilsvarende tall henholdsvis 1,1 pst. og knapt 0,3 pst.

I norsk sammenheng er treforedlingsindustriens produksjonsanlegg ofte store fabrikker. Over tid har det blitt færre bedrifter ved at de minst lønnsomme bedriftene er avvirket uten at det har kommet nye bedrifter til. Treforedlingsindustrien utgjør en høy andel av samlet sysselsetting i enkelte kommuner, slik som for eksempel Sarpsborg, Halden, Levanger og Hurum, men også i Ringerike, der Norske Skog la ned produksjonen fra april 2012.

Mesteparten av treforedlingsindustriens produkter eksporteres. I 2011 eksporterte Norge 1,33 mill. tonn papir, papp og kartong, og av dette ble i 2011 om lag 82 pst. eksportert til det europeiske markedet. Eksportandelen for alle papir-, papp- og kartongprodukter samme år var 89 pst. (målt i vekt). Eksportandelen var hele 95 pst. for avisepapir. Det meste av papirmassen som produseres i Norge, brukes direkte i videre produksjon i Norge, men av det som produseres for salg, ble 81 pst. eksportert i 2011. Internasjonale markedsendringer får dermed også raskt konsekvenser for samlet

² DAMVAD Norge / SSBs bedrifts- og foretaksregister

norsk papirmasseproduksjon. Borregard, som produserer biokjemiske produkter, har en eksportandel på om lag 95 pst.

I 2011 eksporterte Norge papir, papp og kartong for om lag 6,2 mrd. kroner. Det er en betydelig reduksjon siden 2001. I tillegg ble det eksportert papirmasse og papiravfall for 3,7 mrd. kroner i 2011. Samlet utgjorde eksporten til sammen 3,4 pst. av norsk vareeksport utenom olje og gass. Ti år tidligere var tilsvarende andel 6,8 pst.

- **En del av den globale økonomien**

Den norske treforedlingsindustrien er en del av en global industri, der produksjonen er økt betydelig over tid og i takt med veksten i den globale økonomien. Global samlet produksjon av papir, papp og kartong var i 1985 på 193 mill. tonn, og doblet seg frem til toppåret i 2007, da produksjonen nådde 394 mill. tonn. Deretter falt produksjonen til 371 mill. tonn i 2009.³ Det gir en gjennomsnittlig årlig vekstrate på om lag 4 pst. i perioden. Totalt stod Asia i 2009 for 42 pst. av produksjonen og Europa og Nord-Amerika for henholdsvis 27 pst. og 23 pst. av samlet produksjon.

Det har siden 1985 vært en betydelig forskjell i utviklingen av den samlede produksjonen av papir, papp og kartong mellom verdensdelene. Det har vært en sterk vekst i produksjonen i Asia fra 38,2 mill. tonn i 1985 til 156,7 mill. tonn i 2009, som kan ses i sammenheng med den økonomiske veksten, særlig i Kina. I samme periode har det vært relativt stabilt produksjonsnivå i Nord Amerika, mens det har vært en betydelig vekst i produksjonen i Europa fra 64,3 mill. tonn i 1985 til 101,6 mill. tonn i 2009. Norsk produksjon av papir, papp og kartong utgjorde i 2009 knapt 2 pst. av samlet europeisk produksjon.⁴

Ifølge DAMVAD Norge er det mye som tyder på at etterspørselen etter papirprodukter globalt vil øke på sikt. DAMVAD Norge begrunner dette synet med økt befolkning globalt og at verdens befolkning blir stadig mer velstående. Papirbaserte produkter kan også representere et miljøvennlig alternativ til flere oljebaserte produkter. Veksten i europeisk etterspørsel vil likevel trolig være lavere enn på global basis.

- **Norsk produksjonsmiks er sårbar**

Den norske produksjonsmiksen innenfor treforedlingsindustrien er sårbar. Det at norsk produksjon i betydelig grad er innrettet mot avis- og magasinpapir, gjør industrien særlig sårbar for konjunktur- og strukturendringer som preger de europeiske markedene. Produksjonsmiksen i norsk industri skiller seg fra hva vi finner i mange andre europeiske land ved at grafisk trykkepapir utgjør en større andel av

³ CEPI (2010) Confederation of European Paper Industries (CEPI) er en europeisk interesseorganisasjon for treforedlingsindustrien. Organisasjonen har 19 medlemsland (17 EU-medlemmer samt Norge og Sveits) og representerer ca. 550 papirmasse-, papir- og pappelskaper over hele Europa. CEPI utgir årlig bransjestatistikk innsamlet fra sine medlemmer. Det er ifølge DAMVAD Norge noe usikkerhet knyttet til disse tallene, men det er tall som bransjen selv ser til. Tall fra ett år samsvarer ikke alltid med tidligere utgaver pga. revideringer, og Damvad Norge har brukt de mest aktuelle utgavene.

⁴ Tilsvarende andel for norsk produksjon av papirmasse var 4 pst. - Damvad Norge (CEPI)

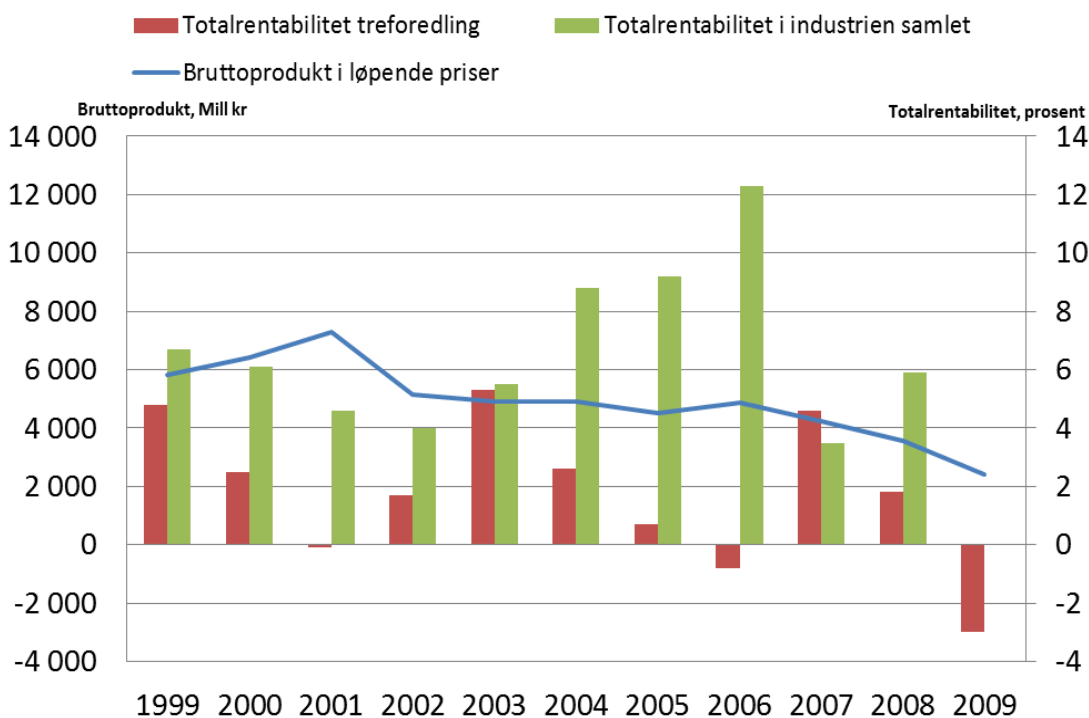
norsk produksjon. Mens grafisk trykkepapir utgjorde 76 pst. av produksjonen i Norge i 2010, var tilsvarende tall for Europa samme år 46 pst. Papp og emballasje utgjorde i 2010 en langt større andel av samlet europeisk produksjon (43 pst.) enn i Norge (21 pst.). Norge har også en relativt liten produksjon av husholdningspapir (1 pst.), mens husholdningspapir utgjør 7 pst. av europeisk produksjon.

Papiretterspørselen i Europa har blitt redusert i de senere år som følge av lav økonomisk vekst, men også ved at konsumentene i økende grad benytter elektroniske medier som nyhets- og informasjonskilde. Delvis overgang til elektroniske medier har særlig påvirket etterspørselen etter papiraviser, men også etterspørselen etter papirbaserte produkter som magasiner, kataloger, bøker og reklame påvirkes i økende grad av elektroniske medier. Det er rimelig å anta at norsk treforedlingsindustri kan stå overfor markedsutfordringer også i årene fremover, selv om den globale etterspørselen skulle øke.

- **Svak lønnsomhet til tross for betydelig effektivisering av produksjonen**

I tiåret frem til 2000 opplevde treforedlingsindustrien samlet relativt god lønnsomhet, men situasjonen har senere endret seg. Treforedlingsindustrien samlet har vist svak lønnsomhet de siste årene, og den har i perioder vært negativ og klart svakere enn for annen norsk industri. På foretaksnivå er bildet av en lite lønnsom næring noe annerledes. Deler av industrien har klart å opprettholde en relativt god lønnsomhet også i turbulente tider. Best har lønnsomheten vært innenfor produksjon av biokjemikalier. Også produsenter av enkelte nisjepregede papirvarer har hatt relativt god lønnsomhet. Det er særlig produksjon av bulkpregede papir- og emballasjeprodukter som har bidratt til industriens svake lønnsomhetstill.

Figur 2: Utvikling av totalrentabilitet (høyre akse) og bruttoprodukt i norsk treforedlingsindustri (venstre akse)

Hovedårsaken til den svake lønnsomhetsutviklingen skyldes pressede priser på sluttproduktene, mens innsatsvarekostnaden har økt. Lønnskostnadene synes derimot ikke å ha økt vesentlig mer enn i tilsvarende industri i andre sammenliknbare land. For treforedlingsindustrien er dessuten valutakurser av stor betydning. Innsatsfaktorene prises i norske kroner, mens inntektene prises i blant annet euro og britiske pund.

Lønnsomhetsutviklingen må også ses på bakgrunn av at den europeiske treforedlingsindustrien de siste årene har vært preget av overkapasitet med påfølgende prispress, omstillinger og bedriftsnedleggelse. Fra 2005 til 2010 ble total produksjonskapasitet i Europa for papir, papp og kartong redusert fra 111,6 mill. tonn årlig til 105,4 mill. tonn årlig. Produksjonskapasiteten er imidlertid fortsatt større enn konsumet.

Den svake lønnsomhetsutviklingen i norsk treforedlingsindustri synes også å ha sin bakgrunn i at deler av norsk treforedlingsindustri i stor grad har spesialisert seg på leveranser til norske avis- og magasinpapirmarkeder. Det kan ikke utelukkes ytterligere fall i etterspørselen i det europeiske markedet blant annet som følge av overgang til elektroniske medier og liten vekst i befolkningen.

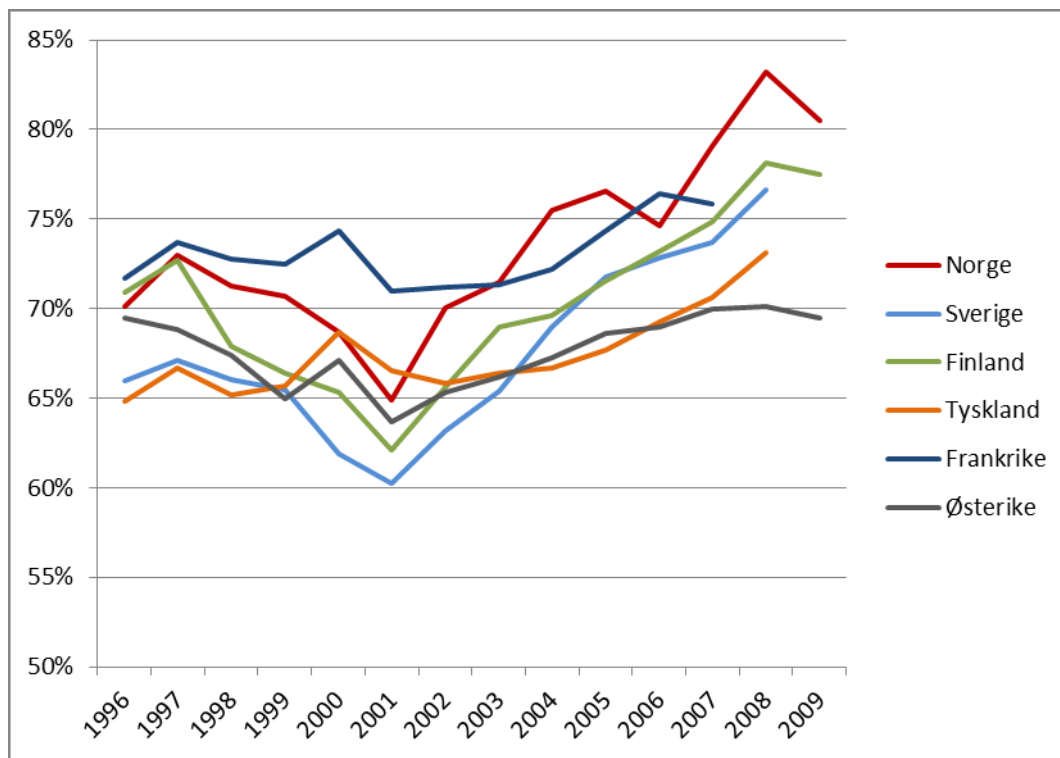
Økningen i industriens innsatsvarekostnader har vært større i Norge enn i flere sammenliknbare land. I 2000 utgjorde produktinnsatsen (dvs. kostnadene til innsatsfaktorene råvarer, energi og transport, ikke lønn) 69 pst. av samlet produksjonsverdi i treforedlingsindustrien. I 2009 var tilsvarende tall økt til 83 pst. Utviklingen indikerer at treforedlingsindustriens lønnsomhet presses av relativt ugunstig utvikling i innsatsfaktorkostnader og at det er få land som har så høy kostnadsandel for innsatsfaktorer i treforedling som Norge. Selv om realprisen på tømmer er vesentlig redusert over tid i alle land, tyder sammenlignbare tømmerpriser på at Norge og de nordiske landene har relativt høy tømmerpris.⁵ Høye transportkostnader for tømmer i Norge medvirker til høye tømmerkostnader for treforedlingsindustrien.

Økte energikostnader bidrar også til at lønnsomheten presses. I perioden 2007-2010 viser tall fra SSB at treforedlingsindustriens energikostnader har steget med om lag 30 pst. i denne perioden, hvilket er vesentlig over prisutviklingen for treforedlingsindustriens ferdigvarer.⁶ En kombinasjon av relativt ugunstig utvikling i tømmerpriser, transportkostnader og økende energipriser innebærer således en betydelig utfordring for norsk treforedlingsindustri. Dette resulterer i at virksomhetene får mindre marginer til å dekke andre kostnader som lønnskostnader, kapitalslit og kapitalkostnader.

⁵ DAMVAD Norge - Wood Resources International. Det er usikkerhet knyttet til om kostnadene tar hensyn til levering av tømmer til anlegg og at det kan være ulikt vanninnhold i virke.

⁶ DAMVAD Norge /SSB - Energibruk, energikostnader, og energipriser i industrien, etter energivare, næring.

Figur 3: Innsatsfaktorkostnader som andel av produksjonsverdi i utvalgte land - 1996-2009

Kilde: Damvad Norge - OECD

Prispress på sentrale produkter og en ugunstig utvikling i innsatsvarekostnadene kan industrien motvirke ved utvikling av nye lønnsomme produkter og ved effektivisering av eksisterende produksjon.

Det er mye som tyder på at norsk treforedlingsindustri har satset betydelig på å effektivisere produksjonen. Dersom vi ser nærmere på for eksempel utviklingen i arbeidskraftproduktiviteten i treforedlingsindustrien målt i produksjonsutvikling i volum mot arbeidede timer, har arbeidskraftproduktiviteten vært høy i treforedlingsindustrien også relativt til våre naboland.⁷ Utfordringene for treforedlingsindustrien kan derfor neppe forklares ved at norsk treforedlingsindustri ikke har effektivisert produksjonen.

2.2. Muligheter ved omstilling til ny produksjon og investeringer i nye produkter

Det er grunn til å være forsiktig med å generalisere når det gjelder situasjonen for og mulighetene innenfor treforedlingsindustrien. Selv om treforedlingsindustrien har vært preget av dårlig lønnsomhet de senere år, har enkeltvirksomheter vist at det er nisjer som kan gi god lønnsomhet. Både utvikling og mulig markedspotensial i treforedling varierer mellom land og mellom markedssegmenter. Samtidig som det har vært fall i

⁷ DAMVAD Norge

europaisk avisproduksjon siden år 2000, har det for eksempel vært vekst i produksjon av husholdningspapir, papp og emballasje. Produksjonen av papp og kartong (emballasjeprodusenter) er i betydelig grad påvirket av den generelle økonomiske utviklingen. Det er også tenkelig at produksjonsutstyr som i dag benyttes til celluloseproduksjon, kan omdannes til å produsere tekstilfibre som et alternativ til tradisjonelle tekstilfibre.

For produksjon av avisepapir synes muligheten for fremtidig verdiskaping og lønnsom produksjon blant annet å være knyttet til omstillinger og strukturendringer i bransjen i Europa og herunder bedre tilpasning mellom produksjonskapasitet og etterspørsel. Gitt at det etableres en bedre balanse mellom tilbudet og etterspørselen i markedet for avisepapir, kan det gi muligheter for mer lønnsom produksjon av avisepapir. Satsing på kostnadseffektiv produksjon vil fortsatt være avgjørende. Det er flere produksjonsanlegg i Europa som er mindre kostnadseffektive enn Norske Skogs produksjonsanlegg henholdsvis på Skogn og i Halden. Norske Skog har overfor arbeidsgruppen også opplyst at man ser muligheter for fortsatt effektivisering av produksjonsanleggene i Norge.

Skogsvirke kan gi opphav til nye produkter som i dag ikke produseres. Som biologisk ressurs er det også muligheter for at skogsvirke kan benyttes til nye produkter som i dag produseres på basis av mineralsk olje. Potensielt produktomfang er stort. For eksempel produseres det spesialcellulose til bygnings- og oljeindustrien og i tilsetning i matvarer, kosmetikk, hygieneprodukter og maling. Borregard er et eksempel på en bedrift som har utviklet nye nisjer og som har lyktes i den globale konkurransen ved å satse på utvalgte nisjer, slik som spesialcellulose, lignin, finkjemikalier og tilsetningsstoffer. For å lykkes har bedriften gjennom mange år satset på forskning og utvikling for å utvikle nye produkter og produksjonsprosesser.

Utvikling av nye produkter i norsk treforedlingsindustri eller utvikling av nye verdikjeder basert på norsk produksjon kan skje ved både omstilling av eksisterende virksomhet, der det er mulig, og ved etablering av helt nye fabrikker. Utfordringen for ny anvendelse av skogsvirke er å identifisere produkter med tilstrekkelig markedspotensial som kan tåle et norsk kostnadsnivå. Det er bedriftene og næringen selv som med bakgrunn i sin kunnskap om produkter og markedspotensial for disse, som er nærmest til å vurdere samt utnytte de kommersielle mulighetene som er i markedet.

3. Råvaresituasjonen og norsk skogpolitikk

Ifølge DAMVAD Norge er et av skillene mellom treforedlingsindustrien i Norge og våre naboland ulike innsatsvarekostnader. I løpet av de siste 30 årene er tømmerprisen omregnet til dagens kroneverdi mer enn halvert i Norge, noe som isolert sett skulle tilsi bedre lønnsomhet i treforedlingsindustrien. Det har vært mulig som følge av en betydelig effektivisering i skogbruket. Tilsvarende utvikling har imidlertid også funnet sted i våre naboland, og for treforedlingsindustrien er det endringer i de relative

tømmerprisene og ikke historisk utvikling som er avgjørende. Ifølge DAMVAD Norge er det mye som tyder på at alle nordiske land har høy tømmerpris i en global målestokk, samtidig som forskjellen mellom de nordiske landene er relativt liten.

Regjeringen har nylig lagt fram en melding til Stortinget om landbruks- og matpolitikken, Meld. St. nr. 9 (2011–2012). Her gis en utførlig oversikt over utviklingen av skogressursene i Norge, eiendomsstruktur, potensial og utfordringer knyttet til økt verdiskaping basert på disse ressursene. I meldingen framgår det at regjeringen vil legge til rette for å styrke skogens bidrag til verdiskaping i hele landet og til å nå viktige energi-, klima- og miljømål. Hovedmålene i skogpolitikken bygger opp under dette gjennom satsing på økt bruk av trevirke til ulike former for trebruk og til energiformål, og en aktiv utnytting av skogen i nærings- og klimasammenheng.

3.1. Tilgang, avsetningsvilkår og markedssituasjonen for tømmer og trevirke

- **Økte skogressurser, småskala skogbruk, tømmer blir mindre verdt for skogeierne**

Norge har betydelige skogressurser. Både stående volum og tilvekst er i dag om lag 2,5 ganger større enn for 80–90 år siden. Bare i de ti siste årene er det observert en økning på 15 pst. De siste beregningene viser at det i 2009 var totalt 823 mill. m³ tømmer i skogene våre. I 2009 lå den totale årlige tilveksten på rundt 25 mill. m³, hvorav om lag 23 mill. m³ på det produktive skogarealet.

Den samlede årlige hogsten (til industriformål og til ved) i Norge har i samme periode ligget relativt stabilt på rundt 8 til 11 mill. m³ tømmer. Dette innebærer at det fortsatt er en betydelig oppbygging av tømmerressurser i norske skoger. I St.meld. nr. 39 (2008-2009) Klimautfordringene – landbruket en del av løsningen, ble det lagt til grunn at det var mulig å øke den årlige avvirkningen til 15 mill. m³ innenfor miljømessige forsvarlige rammer.

Norge har et småskala skogbruk. Ved utgangen av 2009 var det registrert rundt 120 000 skogeiendommer med minst 25 dekar produktiv skog. Enkeltpersoner eier 97 pst. av skogeiendommene og om lag 78 pst. av det produktive skogarealet i Norge. Den gjennomsnittlige størrelsen på eiendommene er rundt 450 dekar. Andelen hogstmoden skog avtar med økende eiendomsstørrelse. Dette skyldes trolig at avvirkningen har vært mer stabil på de store eiendommene som i større grad er drevet som kommersielle enheter, og det betyr at det relative potensialet for økt avvirkning er størst på de mindre eiendommene.

Stadig flere eiere av skog- og landbrukseiendommer henter inntekt fra annen virksomhet enn jord- og skogbruk. Synkende realverdi på tømmer og god lønnsutvikling og verdiskapingsevne ellers i samfunnet bidrar til å marginalisere betydningen av skogsinntekt for skogeierne. Dette er en viktig faktor for lønnsomhets- og aktivitetsutviklingen i primærskogbruket.

- **Fare for tømmermangel i EU (om 5–10 år)**

Stor etterspørsel på verdensmarkedet vil kunne øke tømmerprisene i Norge. I EU ligger dagens forbruk på rundt 700 mill. m³. I Europa vil etterspørselen etter tømmer være preget av de høye ambisjonene når det gjelder fornybar energi. På bakgrunn av EUs fornybardirektiv og Europakommisjonens strategi for bærekraftig produksjon og forbruk antas det at etterspørselen etter trevirke i EU vil øke med 35 pst. innen 2020.

Ifølge en studie gjennomført av UNECE/FAO fra 2007, vil EU-landene mangle fra 300 til 450 mill. m³ trevirke i 2020. Prognosen fra UNECE/FAO viser at det er et stort gap mellom forventet etterspørsel og tilgjengelig råstoff, noe som sannsynligvis vil medføre en økning i EUs virkesimport og en viss overføring av virke fra skogindustrien til energisektoren i EU-landene. Dersom prisen på energivirke i EU øker til nivået på massevirkeprisene i Norge og Sverige, vil dette kunne øke etterspørselen etter virke fra Norge og vil sannsynligvis også bidra til å øke tømmerprisen.

- **Nærmere om tilgang på og avsetningsforhold for virke**

Skogindustriens tilgang på virke er styrt av nasjonalt tømmertilbud og importvolum. Avsetningsforholdene for tømmer styres av nasjonal etterspørsel og muligheter for eksport. Både industrien og skogeiersiden benytter import/eksport for å klarere markedet. Deler av Sverige er et naturlig forsyningsområde til norsk industri, og tilsvarende anser svensk industri deler av Norge som sitt naturlige forsyningsområde.

Den viktigste beslutningsfaktoren for skogeieren er økonomi og der har både sagtømmer- og massevirkeprisen stor betydning. De senere år har usikkerheten og svingningene i virkesprisene økt. Det beror på flere forhold, blant annet mindre lager i alle ledd og kortere prisavtaleperioder. Det har ført til at industrien er usikker på tilgangen på tømmer, og skogeierne er usikre på om de får solgt virket til en akseptabel pris. Et skogbestand kan være økonomisk hogstmodent over en lang periode, og skogeieren har stor valgfrihet med hensyn på hogsttidspunkt så lenge det ikke er fare for at skogen forringes. Med stadig flere skogeiere som ikke har arbeidsinntekt fra skogen blir det mer fokus på å avvirke når prisene er høye. Prisbildet er mindre åpent og gjennomsliktig enn for få år siden. Eventuelle forventninger om høyere pris i framtiden kan medføre at enkelte finner det økonomisk rasjonelt å utsette avvirkning og salg selv om skogbestanden ikke vokser lenger.

Mye av den hogstmodne skogen og potensialet for økt avvirkning er i strøk med vanskelig terreng, langt fra vei og fra industrien. I de vanskeligste områdene vil taubane- og kabelkransystemer være eneste mulighet for kommersiell utnyttelse av dette tømmeret. Dersom ressursene på disse skogarealene skal kunne brukes aktivt som ledd i verdiskaping og for å nå viktige energi- og klimamål, er det avgjørende med økte investeringer og støtte til både nybygging/ombygging av skogsveier og drift i bratt terreng.

Treforedlingsindustrien er avgjørende for hele verdikjeden. Sagbrukene/treindustrien bidrar med de største inntektene til skogeier fordi treindustrien kjøper den mest

verdifulle delen av tømmeret. Treforedlingsindustrien er imidlertid en stor avtaker av tømmeret som avvirkes i Norge, og er i tillegg den største kjøperen av biprodukter fra sagbrukene. For å skape verdier fra hele tømmerstokken er treforedling helt avgjørende. Dette er spesielt viktig i Norge der markedet for bioenergi fortsatt er under utvikling, og er mindre enn i våre naboland.

Det har stort sett vært avsetning for tømmer i de siste 20 årene, med unntak av leveringsstopp på noen sortimenter i kortere perioder. Skogeierne kan i noen grad tilpasse virkesleveransene etter industriens behov ved å variere massevirkeandelen. Det er også etablert eksportkanaler for å unngå full stopp i markedet ved mindre ubalanser i etterspørsel og tilbud i Norge. Mye av importen i dag fungerer som en måte å klarere markedet på og sikre at det er balanse i markedet til enhver tid.

- **Prisfastsetting i det norske tømmermarkedet**

Det har tradisjonelt vært en sterk kobling mellom tømmerprisene og utviklingen i sluttproduktmarkedet, men denne koblingen er svakere enn tidligere. For prisutviklingen på massevirke har posisjonering for tømmertilgang vært like styrende som prisutviklingen på papir og masse. Når det gjelder sagtømmerprisene er disse nær knyttet til byggeaktiviteten og et relativt sterkt byggemarked i Norge de senere årene.

Tømmermarkedet i Norge består av mange skogeiere, et antall tømmerhandlere, noen sagbruk og veldig få aktører innenfor treforedling. Det gir et sammensatt bilde når det gjelder prisfastsettelse. Forhandlinger og priser på sagtømmer har større forskjeller og tilpasninger etter lokale forhold. For massevirke er det noen få kjøpere som legger føringer for avtaleutforming og leveransebetingelser. Skogeiersiden forhandler om pris og volum etter gitte leveranseplaner.

Prisutviklingen i Østersjøområdet de siste ti årene viser noen klare trekk. Prisene i Norden har blitt stadig mer harmonisert. Dette omfatter også i stor grad Baltikum, som tidligere ble sett på som en potensiell stor tømmereksportør. Mer homogene priser i regionen øker fokuset på hjemmemarkedet. Enkelte industriaktører bygger opp innkjøpsorganisasjoner i naboland for å sikre tilgang til tømmer til egen industri.

3.2. Innsatsfaktoren tømmer og effektive transport er viktig for treforedlingsindustriens kostnadmessige konkurransekraft

Norsk treforedlingsindustri har hatt tradisjonelle fortrinn i form av et høyverdig virke med gode fiberegenskaper. Tømmer utgjør en betydelig del av kostnadene i de ferdige produktene, og en rasjonell og effektiv forsyningskjede er avgjørende for lønnsomheten. Norsk treforedling produserer i all hovedsak for eksportmarkedet, hvor Europa er det store markedet. Med et stadig mer integrert marked for energi, kapital og arbeidskraft vil en kostnadseffektiv tømmertilgang være en viktig faktor for lokalisering av industrien. Norsk gran har råstoffkvaliteter for mer høyverdige kjemikalier og massekvaliteter som ikke konkurrerer med hurtigvoksende kortfiber tømmer.

De samlede råstoffkostnadene for treforelingsindustrien er en utfordring, ikke minst på grunn av høye transportkostnader. Skogsektoren er en betydelig transportbruker og står for om lag 14 pst. av samlet godstransport (tonnkilometer) på vei i Norge. Skogsektorens transporter består i hovedsak av råvarer fra skogen til foredlingsindustri og ferdigvarer fra industri til markeder i inn- og utland. Sagtømmer og massevirke utgjør største transportkvantum. Andre varegrupper er flis og cellulose, papir, trelast og trevarer. Nesten alt tømmer og annet trevirke blir transportert fram til terminal eller industritomt på vei med tømmerbil eller vogntog.

Andelen på tog og båt øker med økende transportavstand og for utenrikstransporter. Transportkostnadene for massevirke til treforedlingsindustrien utgjør omlag 20-25 pst. av den totale råstoffkostnaden. Transportkostnadene er derfor av stor betydning for næringens konkurransedyktighet. Kostnadene til tømmertransport på vei i Norge er beregnet til å ligge om lag 20 pst. høyere enn i Sverige. Hovedårsakene til denne forskjellen er strengere kjøretøybestemmelser med hensyn på tillatt vekt og lengde på vogntogene og lavere hastigheter, spesielt på kommunale og fylkeskommunale veier. Mens maksimal tillatt lengde på tømmervogntog i Sverige er 24 meter, dagens grense i Norge 22 meter. Totalvekten i Sverige er 60 tonn, mot 56 tonn i Norge. Videre er gode koblingspunkter til jernbane og utskipningskaiar viktige for økt miljøvennlig transport og markedsadgang for tømmer og andre treprodukter.

- **Norge har lav tetthet av skogsveier**

Et velfungerende skogsveinett er en forutsetning for lønnsom skogsdrift. Sammenlignet med terrengtransport gir helårs skogsveier bedre muligheter til å utnytte sesongvariasjoner i priser og avsetningsforhold for tømmer, herunder også trevirke til biobrensel. Dette er av stor betydning for industriens råstofftilgang.

Norge har den laveste dekkningen av skogsveier i Skandinavia, og det er store regionale forskjeller både for veitetthet og standarden på veinettet i ulike landsdeler. Innlandsfylkene har en veidekning på rundt 10 meter skogsbilvei og 8 meter traktorvei per hektar produktiv skog. Kystfylkene har en betydelig lavere veidekning på rundt 4 meter skogsbilvei, mens det også i disse områdene er ca. 8 meter traktorvei per hektar produktiv skog. Til sammenlikning har Østerrike, med relativt stor andel av skogressursene i bratt terreng, om lag 45 meter skogsvei per hektar. Sverige har om lag 21 meter per hektar i sør og synkende til 7 meter per hektar i nord.

Byggingen av nye skogsveier har avtatt betydelig siden 1980- og begynnelsen av 1990-tallet. Både nybygging og ombygging av skogsveier har flatet ut etter 2004. Investeringsnivået for infrastruktur ligger nå betydelig under det skogbruket angir som nødvendig for å få tilgang til høstbare skogressurser og for nødvendig modernisering av veinettet som tilpassning til de krav som dagens tømmertransport og transportutstyr stiller.

3.3. Regjeringens virkemidler som skal bidra til stabil og konkurransedyktig forsyning av trevirke

I Meld. St. 9 (2011–2012) om landbruks- og matpolitikken varsles det en videreføring av regjeringens skogpolitikk for økt verdiskaping basert på de norske skogressursene. Meldingen tar utgangspunkt i utfordringer med hensyn til nærings-, klima- og miljøforhold og en detaljert beskrivelse av skogressursene, tilgjengelighet, eiendoms- og markedsforhold.

Av tiltakene omtalt i meldingen som vil kunne ha positiv virkning for å sikre konkurransedyktig tilgang på råstoff for treforedlingsindustrien, er videre satsing på bioenergi, trebasert innovasjonsprogram, samarbeidstiltak mellom skogeiere og videreutvikling av skogbrukets infrastruktur. Satsing på økt produksjon og bruk av bioenergi vil kunne gi økt lønnsomhet ved skogsdrift ved at det dannes markeder for sortimenter som tidligere ikke har vært etterspurt, eller har hatt svært lav pris. Ved at også topper og greiner, som normalt blir liggende igjen i skogen etter hogst, kan omsettes, vil totaløkonomien ved skogsdrift styrkes. Det er neppe grunn til å tro at bioenergiproduksjon vil utkonkurrere treforedlingsindustrien da dagens energipriser ikke kan forsvare prisnivået på industrivirke.

Det trebaserte innovasjonsprogrammet er rettet inn mot utvikling og anvendelse av produkter fra den tremekaniske industrien (treindustrien). Dette styrker den delen av industrien som etterspør den mest verdifulle delen av treet, sagtømmeret. Etterspørsel etter og betalingsevne for sagtømmer er viktige forutsetninger for en stabil avvirking i Norge.

Økt samarbeid mellom skogeiere kan bidra til økt aktivitet og lønnsomhet av skogtiltak, samtidig som investeringer i skogen holdes på et tilfredsstillende nivå. Landbruks- og matdepartementet vil be Statens landbruksforvaltning vurdere ulike virkemidler som kan bidra til at aktive skogeiere deler sin kompetanse med mindre aktive skogeiere, og til mer driftssamarbeid. I den nye landbruksmeldingen pekes det også på at jordskifteretten kan spille en rolle for å etablere bedre bruksløsninger.

Styrket utvikling av skogbrukets infrastruktur er viktig for å øke tilgjengeligheten til skogressursene og lønnsomheten ved skogsdrift. Landbruks- og matdepartementet vil utvikle skogbrukets infrastruktur og alternative driftsmetoder i bratt terreng som tillegg og supplement til veibygging, gjennom virkemidlene som ligger i dagens tilskuddsordninger og skogfondsordning. Skogfond og tilskudd til veibygging og taubanedrift reguleres i egne forskrifter.

I Nasjonal transportplan (NTP) 2010-2019 er det lagt opp til en betydelig satsing på samferdsel, noe som også vil være av stor betydning for skogsektorens transporter. Gjennom samarbeid med samferdselsmyndighetene, vil Landbruks- og matdepartementet arbeide for konkurransedyktige rammebetingelser for virkestransport på vei, jernbane og båt. Modernisering av de viktigste av jernbanens tømmerterminaler vil kunne redusere terminalkostnadene betraktelig og øke

kapasiteten. Mulighet for lengre og tyngre tømmervogntog slik som i våre naboland vil også være viktig i den forbindelse.

4. Rammevilkår innenfor områdene energi og miljø

Energi er en av de viktigste innsatsfaktorene for treforedlingsindustrien. Det meste av energibruken består av kjøpt elkraft og egentilvirket energi, men også petroleumsprodukter benyttes. Treforedlingsbedriftenes bruk av de ulike energikildene varierer og avhenger til dels av produksjonstekniske forhold.

Kraftintensiv industri har tradisjonelt hatt relativt gunstige kraftvilkår i Norge på grunn av langsiktige kraftavtaler på vilkår fastsatt av myndighetene som over tid har vist seg å ligge under spotmarkedsprisen på kraft.

Økt kraftetterspørsel og stadig mer integrerte kraftmarkeder kan bidra til å presse kraftprisene opp i Norge. Den planlagte utbyggingen av store mengder ny fornybar energi både i Norge og i Europa trekker derimot i retning av lavere kraftpriser. Totaleffekten er usikker, men flere aktører har pekt på at Norge, ut fra forventede kraftkostnader, fremstår som et relativt gunstig land for kraftintensive virksomheter i årene som kommer.

Rammevilkår på miljø-/klimaområdet påvirker treforedlingsbedriftenes kostnader direkte gjennom kvoteplikt og avgifter på bruk av petroleumsprodukter. Bedriftene påvirkes imidlertid også av europeiske kraftprodusenters kvotekostnader ettersom deler av disse kostnadene veltes over i kraftprisen som norske virksomheter står overfor.

Regjeringen har iverksatt en rekke tiltak for å bedre industriens kraftvilkår, inkludert utbygging av ny kraft, sikring av god kraftbalanse og særskilte tiltak rettet mot kraftintensiv industri. Industrien har en sentral rolle i arbeidet med å møte klimautfordringene.

4.1. Rammevilkår på energiområdet

Energikostnadene er ved siden av skogvirke de største innsatsvarekostnadene i treforedlingsindustrien og har stor betydning for bedriftenes konkurransevne. Siden år 2000 har prisen på energivarene industrien kjøper inn doblet seg.⁸ Økningen skyldes bortfall av myndighetsbestemte industrikraftkontrakter, men også økte priser på kraft i markedet og priser på petroleumsprodukter. Samtidig har økte kraftkostnader gitt stimulans til investeringer i sparing og omlegging og effektivisering av bedriftenes energibruk.

⁸ NVE

Tabell 1 på neste side viser treforedlingsindustriens energibruk. Samlet energiforbruk i treforedlingsindustrien i 2010 var om lag 9 750 GWh. Innkjøpt elkraft utgjorde nær 4 700 GWh, eller om lag 48 pst. av energibruken. Egenprodusert energi utgjorde samlet sett vel 3 500 GWh, men andelen egenprodusert energi var vesentlig høyere for enkeltbedrifter. Treforedlingsbedriftene benytter også petroleumsprodukter samt noe kull og innkjøpt ved og avfall. Enkelte av treforedlingsbedriftene produserer dessuten ulike typer bioenergi for salg i markedet.

Den innkjøpte elkraften utgjør samlet sett om lag trefjerdedeler av energikostnadene, men andelen varierer mellom bedriftene.⁹ Vilkårene i kraftmarkedet og myndighetenes rammer på dette området er derfor viktige for treforedlingsbedriftene. Muligheten til å inngå langsiktig kraftavtaler på konkurransedyktige vilkår hevdes å være avgjørende for at enkelte treforedlingsbedrifter kan videreutvikle seg i Norge. Behovet må ses i lys av ønsket om forutsigbarhet for en av de viktigste kostnadskomponentene.

Som tabell 1 viser så har treforedlingsindustrien et betydelig forbruk av bioenergi. En vesentlig del av dette forbruket er dekket av egentilvirket bioenergi gjennom bruk av flis, ved og avfallsprodukter til å produsere varme samt noe elkraft. Flere treforedlingsbedrifter er i tillegg store produsenter av bioenergi slik som biodrivstoff, biobasert elkraft, biopellets og fjernvarme. Når det gjelder produksjon av bioenergi, fremholder treforedlingsindustrien at hele potensialet ikke er utnyttet. For treforedlingsindustrien er rammebetingelser både for tilgang på elektrisk kraft og produksjon og leveranser av bioenergi betydningsfulle for konkurranseevnen.

Tabell 1 - Forbruk av elektrisk kraft og annen energi i treforedlingsindustrien i perioden 2007- 2010 år målt i GWh for NACE 17 papir og papirvareindustri¹⁰

	2007	2008	2009	2010
Sum alle energivarer	10 922	10 725	8 642	9 767
Sum innkjøpte energivarer	5 685	6 759	5 879	6 253
Innkjøpt elektrisk kraft	5 522	5 219	4 426	4 670
Innkjøpte petroleumsprodukter	1 139	996	957	1 063
Innkjøpt gass	75	64	44	61
Innkjøpte kullprodukter	0	0	0	0
Innkjøpt fjernvarme og damp	81	83	89	85
Innkjøpt ved og avfall	423	386	354	367
Innkjøpte petroleumsprodukter til transport	6	11	7	7
Sum egentilvirkede energivarer	5 237	3 966	2 763	3 514
Egentilvirket bioenergi	3 367	3 653	2 573	3 263
Egentilvirket kraft	308	313	190	251

⁹ Statistisk sentralbyrås energistatistikk

¹⁰ Statistisk sentralbyrå

- **Tiltak for å styrke den samlede kraftforsyning er avgjørende for treforedlingsindustrien**

Mange treforedlingsbedrifter hadde langsiktige kraftkontrakter under det tidligere industrikraftregimet med myndighetsbestemte kraftavtaler. De siste av denne typen kraftavtaler utløp i 2011.

Regjeringen har iverksatt en rekke tiltak for å bedre industriens kraftvilkår, inkludert utbygging av ny kraft og sikring av god kraftbalanse. I perioden 2006-2009 ble det gitt endelig konsesjon til nesten dobbelt så mye vannkraft- og øvrig kraftproduksjon som i den forutgående fireårsperioden. Fra og med 1.1.2012 er det etablert et felles elsertifikatmarked mellom Norge og Sverige med et samlet mål om å øke den fornybare elkraftproduksjonen i de to landene med 26,4 TWh i 2020.

Et velfungerende strømnnett er avgjørende også for treforedlingsindustrien. Overføringsnettet for kraft bygges ut, og det er planlagt betydelige nettinvesteringer i årene fremover, og disse tiltakene vil bedre kraftforsyningen til industrien. De regionale nettselskapene har planer om å investere 70 mrd. kroner i ny nettkapasitet de kommende åtte årene. I tillegg legger Statnett opp til nettinvesteringer på mellom 40 og 50 mrd. kroner de neste ti årene.¹¹

Regjeringen har sørget for ekstra kapital i statsselskapet Statkraft med 14 mrd. kroner som danner grunnlag for et investeringsprogram på 80 mrd. kroner. Mye av dette skal gå til å bygge ut norsk kraftkapasitet og er derfor et betydningsfullt bidrag til at kraftintensiv industri, slik som treforedlingsindustrien, kan videreutvikle seg i Norge.

For å understøtte inngåelsen av langsiktige kraftavtaler i industrien, har regjeringen fått på plass en ny garantiordning for kraftkjøp på 20 mrd. kroner under Garanti-instituttet for eksportkreditt (GIEK). Ordningen gir virksomheter innenfor trelast og trevare, treforedling, kjemiske produkter og metallindustrien økte muligheter til å inngå langsiktige kraftavtaler på forretningsmessige vilkår. I 2009 ble det også etablert en tilskuddsordning under Innovasjon Norge for kraftintensive bedrifter som går sammen om kjøp av kraft gjennom innkjøpskonsortium. Det er betydelig interesse for denne ordningen. Ved starten av 2012 har 28 bedrifter, herunder fire treforedlingsbedrifter, fått tilsagn om tilskudd fra ordningen.

Statkraft er hovedleverandør av kraft til industrien. Per tredje kvartal 2011 var et årlig volum på om lag 21 TWh bundet opp mot langsiktige avtaler med kraftintensiv industri. Dette tilsvarer knapt halvparten av Statkrafts normale årsproduksjon av kraft. I tidsrommet 2009-2011 har Statkraft inngått kraftavtaler med industrien med et årlig volum på i underkant av 8 TWh. Statkraft har inngått nye langsiktige kraftkontrakter med flere treforedlingsbedrifter som Norske Skog i Skogn, Södra Cell Folla og Hunton Fiber på Gjøvik. Norske Skog Skogn har også inngått en langsiktig kraftavtale med

¹¹ Kilde: Olje og energidepartementet

NTE (Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk). Borregaard har inngått en langsiktig kraftavtale med Eidsiva Vannkraft.

- **Energiomlegging**

Mer effektiv energibruk i treforedlingsindustrien er positivt for lønnsomheten til bedriftene og kan ha en gunstig miljøeffekt. Satsing på energieffektivisering har redusert energiforbruket i treforedlingsindustrien.

Myndighetenes bidrag til energiomlegging i treforedlingsindustrien kanaliseres i stor grad gjennom Enova. I tillegg til de offentlige programmene for energieffektivisering blir det utført mye egen energieffektivisering i bedriftene.

Gjennom Enovas industriprogram gis investeringsstøtte til energieffektivisering av industriprosesser, konvertering til bruk av fornybare energikilder og energigjenvinning. Enova bidrar dermed til en miljøvennlig og mer effektiv energibruk i industrien, noe som også bidrar til en styrket konkurransevne for de bedriftene som gjennomfører tiltak. Industriprosjektene som får støtte av Enova er ofte store prosjekter som må skreddersys til det enkelte anlegg. Enova har støttet flere prosjekter i treforedlingsindustrien. Eksempler på dette er:

- Norske Skog Skogn har investert 370 mill. kroner i et prosessforbedringsprosjekt som innebærer at fabrikkens vil spare 250 GWh strøm i året. Dette prosjektet innebærer tilsetning av kritt (kalk) og økt bruk av returpapir i produksjonen. Enova har støttet prosjektet med 50 mill. kroner, og støtten har vært utløsende for hele gjennomføringen av prosjektet.
- Borregaard i Sarpsborg har fått støtte av Enova til flere prosjekter. Blant annet har de fått tildelt 30 mill. kroner til bygging av et nytt anlegg som både skal rense avløpsstrømmer fra industriprosessene og produsere biogass. Tildelingen vil utløse økt fornybar energiproduksjon på 34,9 GWh biogass pr år. Den produserte gassen vil bli benyttet til bedriftens tørking av lignin, og vil erstatte tungolje og propan.
- Södra Cell Folla og Södra Cell Tofte har fått støtte til flere mindre energieffektiviseringsprosjekter.
- Peterson-gruppen har fått 40 mill. kroner til et effektiviseringsprosjekt som skal bidra til reduksjon i energibruken på flere av deres anlegg.
- Södra Cell Tofte har fått støtte på 100 mill. kroner fra Enova til energiomlegging. Bedriften har fra før Norges største biobaserte elkraftproduksjon og er dermed i utgangspunktet selvforsynt med fornybar elektrisk kraft. Med støtte fra Enova fases nå i tillegg all fossil energi til termiske formål ut. Tiltakene bidrar til mer stabile driftskostnader knyttet til energi og eliminerer dagens utslipp av fossilt

CO₂. Støttesummen fra Enova er på 100 mill. kroner med et årlig kontraktsfestet energieresultat på 200 GWh.

Enova har også andre programmer for eksempel innen markedsområdet varme, som kan være relevant for treforedlingsindustrien. Blant annet har de et eget program innrettet mot utbygging av fjernvarmeinfrastruktur. For å få støtte under programmet må det være et stort nok varmeavtak i rimelig nærhet til varmeproduksjonen som forsvarer bygging av ledning. Ved krav om konsesjon forutsetter Enova at det er på plass.

Treforedlingsindustrien har også muligheter til å delta i Program for energieffektivisering (PFE-ordningen) gjennom NVE (se nedenfor).

- **El-avgiften og el-sertifikater**

Industrien betaler i utgangspunktet en lav sats på forbruk av elektrisk kraft, men det finnes fritaksbestemmelser. For 2012 er redusert sats 0,45 øre/kWh.

Bedrifter som deltar i Program for energieffektivisering (PFE) får fritak for el-avgift, under forutsetning av at de etablerer et system for energiledelse og gjennomfører tiltak for effektivisering av el-bruken. Hensikten med programmet er å effektivisere energibruken i bedriftene. Fritaket omfatter elektrisk kraft som benyttes i forbindelse med selve produksjonsprosessen. For å delta må bedriftene søke NVE. Dersom bedriften tilfredsstillter kravene i ordningen, inngås avtale direkte mellom NVE, som forvalter av programmet, og den enkelte bedrift. ESA godkjente ordningen i 2005.¹² Programmet er femårig med mulighet for ytterligere fornyelse i direkte forlengelse av den første perioden. Programmets definerte slutt er 1. juli 2014. Fra 2007 til 2009 utløste programmet en estimert energisparing på 300 GWh i året.¹³

Enova blir finansiert gjennom Energifondet, som blant annet blir finansiert gjennom et påslag på nettariffen. Påslaget på nettariffen har utgjort en større kostnad for bedrifter med stort forbruk av kraft. Påslaget på nettariffen er besluttet endret av regjeringen. For næringskunder vil påslaget heretter utgjøre et årlig fast påslag på 800 kroner per målepunkt-ID for uttak av strøm. For kunder som er registrert som husholdninger eller fritidsboliger vil det fortsatt være et påslag på 1 øre/kWh. Endringen krever forskriftsendring og det legges opp til å sende forslag til forskriftendring på høring om kort tid. Endringen må notiseres og godkjennes av EFTAs overvåkningsorgan (ESA) før den kan tre i kraft.

Fra og med 1.1.2012 er det etablert et felles marked for el-sertifikater mellom Norge og Sverige. Partenes felles mål er å utløse 26,4 TWh ny el-produksjon basert på fornybare energikilder i Norge og Sverige i 2020. Ordningen skal stimulere til økt produksjon av fornybar energi, herunder bioenergi. Produksjonsanlegg basert på fornybare

¹² Vedtak 151/05/COL

¹³ NVE rapport nr. 9 2011: "Energibruk i Fastlands-industrien"

energikilder med byggestart etter 7.11.2009 tildeles sertifikater tilsvarende den energimengden de produserer. Produksjonsanlegg som ikke faller inn under ordningen, kan ved opprusting og utvidelse av anlegg få tildelt sertifikater for økningen i produksjonen som følger av en investering. De som kjøper strøm, blir pålagt å kjøpe en viss mengde sertifikater. For ikke å svekke bedriftenes kostnadsmessige konkurransevne har produksjon av papp, papir og papirmasse og annen kraftintensiv industri fritak for sertifikatplikten. Treforedlingsindustrien er ikke kun kraftforbruker, men har også et utgangspunkt for å produsere elektrisitet basert på bioenergi og kan gjennom dette tildeles sertifikater.

Treforedlingsprodusenter som produserer elektrisitet basert på bioenergi, ser muligheter for støtte til produksjonen gjennom el-sertifikatordningen. Noen bedrifter mener mulighetene for å få støtte til oppgradering av fornybare produksjonsanlegg bør bli bedre. De mener praksis i Sverige på dette området er bedre enn hva det ligger an til i Norge.

4.2. Rammevilkår på miljøområdet

Hovedvirkemidlene i Norges klimapolitikk er avgifter og systemet for handel med omsettelige utslippskvoter gjennom EUs kvotesystem (EU ETS). Disse virkemidlene setter en pris på forurensende utslipp som bidrar til investering i miljøteknologi og kostnadseffektive utslippsreduksjoner. I tillegg til avgifter og kvoter er det inngått miljøavtaler mellom industrien og myndighetene som inkluderer reduksjonsmål for treforedlingsindustrien.

Treforedlingsindustrien har lave klimagassutslipp sammenlignet med mye annen prosessindustri. Klimagassutslippene fra norsk treforedlingsindustri utgjorde 447 000 tonn CO₂-ekvivalenter i 2010. Til sammenligning var samlede klimagassutslipp fra fastlandsindustrien, inkludert bergverk, 12,1 mill. tonn CO₂-ekvivalenter i 2010.

• Klimapolitiske rammer

Regjeringen la 25.4.2012 frem Meld. St. 21 (2011-2012) *Norsk klimapolitikk*.

Klimamålene, slik de er nedfelt i klimaforliket fra 2008, ligger fast. Det anses ikke mulig på sikkert grunnlag å anslå effekten av denne satsingen i 2020, og tiltakene vil ha klimaeffekt også ut over 2020. Av meldingen fremgår det at regjeringen vil gjennomføre en rekke tiltak for å få ned utslippene av klimagasser og skape teknologiutvikling. Tiltak i skogsektoren og i fastlandsindustrien er to sentrale områder i meldingen. Det fremgår at regjeringen vil føre en aktiv og bærekraftig skogpolitikk som øker opptak av karbon i skog også på lang sikt, og skogens rolle som fornybar ressurs skal styrkes gjennom forskning, verdiskaping og langsiktig bærekraftig forvaltning. Det skal videre opprettes et klima- og energifond med utgangspunkt i Enova til teknologiutvikling i industrien. Målet er teknologiutvikling som får ned klimagassutslippene. Fondet styrkes med 5 milliarder kroner i 2013 slik at det får en kapital på til sammen 30 milliarder kroner. Det skal gradvis økes til 50 milliarder kroner i 2020.

Treforedlingsindustrien ble inkludert i EU ETS for perioden 2008-2012, og vil være inkludert i kommende kvoteperiode 2013-2020. Fra 2013 vil om lag 50 pst. av norske utslipp være regulert av EUs kvotesystem. I kvotehandelsperioden 2013-2020 skal samlet antall kvoter reduseres fra 2 mrd. til 1,7 mrd. kvoter. Dette tilsvarer en utslippsreduksjon i EU ETS på 21 pst. siden 2005.

I likhet med øvrig kraftintensiv industri vil treforedlingsindustrien motta en stor andel av sine kvoter vederlagsfritt. Den vederlagsfrie tildelingen baseres på teknologistandarder, og dermed skapes et insentiv til investeringer i nyere og mer miljøvennlig teknologi.

Siden kvotene er omsettelige, vil treforedlingsbedriftene likevel ta hensyn til kvoteprisen i sine tilpasninger og redusere sine utslipp der det er lønnsomt. Miljøverndepartementet har på usikkert grunnlag beregnet at kvotepliktig industri innen 2020, enten gjennom kjøp av kvoter eller reduksjon av egne utslipp, må stå for utslippsreduksjoner tilsvarende 11 mill. tonn CO₂, eller 40 pst. sammenlignet med 2005-nivå.¹⁴ Betydningen for treforedlingsindustrien er usikker, men det er neppe tvil om at kvoteplikten vil stille bedriftene overfor høyere utslippskostnader enn tidligere.

Treforedlingsbedriftene som er omfattet av kvoteplikt, har i dag fritak for CO₂-avgift på mineralolje. Treforedlingsindustrien betaler imidlertid grunnavgift på mineralolje etter lav sats på 12,6 øre per liter, noe som tilsvarer om lag minstesatsen i EUs energiskattedirektiv.

- **Karbonlekkasje/kompensasjonsordning**

Faren for karbonlekkasje har fått økende oppmerksomhet i miljødebatten i forbindelse med at Norge og EU ønsker gå foran ved å redusere egne utslipp i fravær av en ambisiøs global klimaavtale. Karbonlekkasje innebærer at utslippsreduksjoner i ett land medfører økte utslipp i andre land.

Det reviderte kvotehandelsdirektivet inneholder to tiltak mot karbonlekkasje. I henhold til direktivet skal sektorer og undersektorer som anses å være særlig utsatt for karbonlekkasje, tildeles opp til 100 pst. av sine kvoter vederlagsfritt. EU vedtok 24.12.2009 en liste over hvilke sektorer som skal regnes som utsatt for karbonlekkasje. Treforedlingsindustrien og andre deler av prosessindustrien er inkludert.

Videre pålegger det reviderte kvotehandelsdirektivet Europakommisjonen å utarbeide retningslinjer som åpner for at stater kan velge å gi offentlig støtte fra 2013 til industri som kompensasjon for at CO₂-utslippskostnader blir overveltet i kraftprisen. Siden Norge er tilknyttet andre lands kraftmarkeder gjennom et omfattende overføringsnett, har den norske kraftprisen et betydelig "CO₂-innslag" selv om vår kraftforsyning i all hovedsak er vannkraftbasert. Dette gjelder også i timer der vannkraften setter prisen,

¹⁴ Prop. 68 L (2012-2013) Endringer i klimakvoteloven

all den tid den marginale tilbyderer i kraftmarkedet (typisk kull- eller gasskraft) representerer alternativverdien til vannkraften.

Europakommisjonen har hatt statsstøtteretningslinjer for CO₂-kompensasjon på høring med frist 31. januar 2012. Norske myndigheter har aktivt fulgt opp saken overfor Europakommisjonen, både gjennom skriftlige høringsinnspill og møter med Europakommisjonen. Fra norsk side er man opptatt av å arbeide for at retningslinjene baseres på et riktig faktagrunnlag med hensyn til det nordiske vannkraftbaserte kraftmarkedet. Fra norsk side er det også påpekt at alle næringer og bedrifter som kan bevise at de oppfyller Europakommisjonens kriterier som karbonlekkasjutsatt, bør kunne få kompensasjon. Norge har pekt på papirmasse særskilt, men det kan også være andre næringer eller bedrifter som oppfyller kriteriene.

5. Forskning, utvikling og innovasjon

Gode virkemidler for forskning, innovasjon og omstilling er viktig for å nå regjeringens mål om å legge til rette for høyest mulig samlet verdiskaping i Norge. Norge har utviklet en virkemiddelorganisering som i stor grad gir mulighet for god koordinering for å sikre best mulig måloppnåelse, med få, store virkemiddelaktører. For å nå det overordnede målet om størst mulig samlet verdiskaping skal virkemiddelaktørene legge til rette for utvikling av et mer innovativt, kunnskaps- og FoU-intensivt næringsliv gjennom:

- Tiltak for innovasjon og nyskaping, spesielt innenfor næringsområder hvor Norge har kompetanse eller særlige fortrinn
- Tiltak rettet direkte mot bedriftene for å stimulere til økt FoU-innsats
- Finansiering av grunnleggende næringsrettet FoU og teknologiutvikling

I rapporten fra DAMVAD Norge vises det blant annet til at vesentlig vekst i norsk treforedlingsindustri trolig må komme ved nye produksjoner eller nyinvesteringer i nye produkter. Bruk av FoU- og innovasjonsrettede virkemidler vil være viktige verktøy for å kunne utvikle og utvide produktspekteret. Videre vil det være avgjørende at industrien kontinuerlig søker innovative løsninger som bidrar til økt produktivitet, kostnadsreduksjoner og nye produktmuligheter.

5.1. Virkemidler innenfor Innovasjon Norge

Innovasjon Norge er et særlovsselskap som eies av staten og fylkeskommunene i fellesskap. Formålet til Innovasjon Norge er å fremme bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling i hele landet og utløse ulike distrikters og regioners næringsmessige muligheter gjennom å bidra til innovasjon, internasjonalisering og profilering. Innovasjon Norge forvalter midler på vegne av Nærings- og handelsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet, Utenriksdepartementet og samtlige fylkeskommuner og fylkesmenn. Innovasjon Norges virkemidler kan inndeles i fem

hovedtyper, finansiering, nettverk, kompetanse, rådgivning og profilering. Innovasjon Norge har de siste fem årene tildelt over 400 mill. kroner til treforedlingsindustrien i form av støtte og lån. Den største delen av dette beløpet har vært lån tildelt gjennom selskapets lavrisiko- og innovasjonslåneordninger.

- **Låneordninger**

Under lavrisikolåneordningen gis det lån i hovedsak til prosjekter som delfinansieres med private banker på markedsmessige vilkår. Lavrisikolån brukes til investeringer i bygninger og driftsutstyr i alle sektorer og i både store og små bedrifter. For næringslivet bidrar Innovasjon Norges finansiering til å utløse annen finansiering. De siste fem årene har treforedlingsindustrien fått lavrisikolån på nesten 250 mill. kroner. En betydelig del av Innovasjon Norges lån til treforedlingsindustrien har ikke gått til utviklingsprosjekter, men til å hjelpe eksisterende industri med driftsfinansiering.

Under innovasjonslåneordningen gis det lån til delfinansiering av bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsomme utbyggings-, omstillings-, utviklings- og nyetableringsprosjekter, som det er vanskelig å finne tilstrekkelig risikovilje for i det private kredittmarked. Lånene kan ikke finansiere løpende driftsutgifter og dekker normalt den mest risikoutsatte delen av lånefinansieringen – toppfinansieringen. Innovasjonslån sikres ofte ved pant i låntakers aktiva med prioritet etter langsiktige lån fra andre banker eller med tilsvarende moderate krav til formell sikkerhet. Mindre lån kan også gis uten pantesikkerhet. De siste fem årene har treforedlingsindustrien mottatt innovasjonslån på om lag 70 mill. kroner.

- **Tilskuddsordninger**

Miljøteknologiprogrammet er den tilskuddsordningen som har vært mest benyttet av treforedlingsindustrien. Ordningen er en del av regjeringens eget program for miljøteknologi. Programmet skal fremme private investeringer i kommersialisering av miljøteknologi og stimulere til nettverksbygging og strategisk samarbeid mellom leverandører for levering av sammensatte systemer og løsninger. Målgruppen for ordningen under Innovasjon Norge er små, mellomstore og store bedrifter i hele landet som skal igangsette pilot- og demonstrasjonsprosjekter innenfor miljøteknologi. Bevilgningen til ordningen i 2011 var på 257 mill. kroner, og den er uendret i 2012. I 2011 ble det gitt tilskudd til Borregaard på 58 mill. kroner gjennom ordningen, for å utvikle et pilotanlegg for annengenerasjons bioetanol i Sarpsborg.

Innovasjon Norge har også en ordning for å promotere innovativ bruk av tre ved Trebasert Innovasjonsprogram. Programmet er primært rettet mot tremekanisk sektor, men er også aktuelt for treforedlingsindustrien. Bortsett fra et utviklingsprosjekt innenfor trefiberisolasjon har programmet vært lite benyttet av næringen de siste årene. Hovedmålsettingene for programmet er økt bruk av tre og økt lønnsomhet i hele verdikjeden. Programmet er i stor grad rettet mot produkt- og bedriftsutvikling og mot samarbeid mellom bedrifter i verdikjeden. En forutsetning for god måloppnåelse er at nye koblinger mellom produkt og marked tas i bruk. Tildelingen til programmet i 2012

er på om lag 26 mill. kroner. Total tildeling til treforedlingsindustrien de seneste fem årene er 3 mill. kroner.

Distriktsutviklingstilskudd går til prosjekter som skal styrke kompetanse, eksterne samarbeidsrelasjoner, organisering, produkt- og prosessutvikling eller markedsutvikling. Distriktsutviklingstilskudd kan gis til bedrifter innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Tilskudd gis til utviklingsprosjekter (bedriftsutviklingstilskudd m.v.) og fysiske investeringer (investeringstilskudd). Målgruppen er små og mellomstore bedrifter. De siste fem årene har det blitt tildelt om lag 6,5 mill. kroner i distriktsutviklingstilskudd til treforedlingsbedrifter.

Det er også gitt etablerertilskudd til treforedlingsindustribedrifter gjennom Innovasjon Norge. Målet med tilskuddet er å stimulere til økt etableringsvirksomhet for å skape varige og lønnsomme arbeidsplasser. Tilskuddet kan gis i utviklings-, etablerings- og/eller i markedsintroduksjonsfasen. Målgruppen er bedriftsetablerere i alle deler av landet, men med særlig vekt på etablerere innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. I 2010 ble det gitt etablerertilskudd på til sammen 1 mill. kroner til treforedlingsindustrien.

5.2. Virkemidler innenfor SIVA

SIVA skal tilrettelegge for sterke innovasjons- og verdiskapingsmiljøer i hele landet. SIVA etablerer og forbedrer fysisk og organisatorisk infrastruktur for næringsmessig nyskaping og innovasjon. Virksomheten er inndelt i hovedområdene eiendom og innovasjon. Innenfor innovasjon investerer SIVA i ulike typer innovasjonsselskaper og opererer programmer med tilskudd til disse miljøene på vegne av Nærings- og handelsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet. Programmene er rettet mot aktiviteter i blant annet næringshager, forsknings- og kunnskapsparke og større industribedrifter. SIVA er medeier i de fleste av landets forsknings- og kunnskapsparke. Eiendomsvirksomheten er organisert under det heleide datterselskapet SIVA Eiendom Holding AS, og mottar ikke tilskudd til driften og skal drives i balanse.

I treforedlingsindustrien er det inkubasjon som er benyttet som virkemiddel. En inkubator har som formål blant annet å stimulere til utvikling av vekstbedrifter rundt større industribedrifter og kompetansemiljøer. Inkubatorene har også vist seg å være hensiktsmessige for identifisering og utvikling av industrielle innovasjoner som resulterer i produktivitetsforbedringer og kostnadseffektivisering. Inkubatorene organiseres som aksjeselskap som delvis eies av morbedriften og andre relevante industri- og kompetanseaktører. Inkubatorene tilbyr faglig rådgivning i forretningsutvikling, finansiering, kompetanse- og kapitalnettverk og administrative tjenester til miljøet rundt. Innsikt i og benyttelse av tilgjengelige offentlige virkemidler vil være en del av inkubatorenes oppgaver.

I bransjen har SIVA i dag inkubatorvirksomhet i Nord-Trøndelag (Fiborgtangen Vekst AS) og i Hedmark (Tretorget AS).

Et annet mulig virkemiddel er at SIVAs eiendomsvirksomhet kan være en aktør i miljøer der det er behov og ambisjoner om vesentlig restrukturering.

Eiendomsvirksomheten til SIVA opererer etter markedsinvestorprinsippet uten statlig tilskudd og med et eget avkastningskrav. Virksomheten har som mål å bidra til økt investeringskapasitet for etablering av industrimiljøer og kunnskapsbedrifter i hele landet, spesielt der normale markedsmekanismer ikke fungerer. Gjennom eiendomsvirksomheten har SIVA i dag ikke prosjekter i treforedlingsmiljøer.

5.3. Virkemidler innenfor Norges forskningsråd

Norges forskningsråd har en sentral rolle som strategisk aktør i utviklingen og gjennomføringen av norsk forskningspolitikk, både som rådgiver gjennom innspill til det forskningspolitiske nivået om hvordan det bør satses i norsk forskning og som iverksetter gjennom forvaltning av en stor del av de offentlige midlene til forskning og utvikling. Forskningsrådet mottar midler fra 16 departementer. De mest relevante forskningsprogrammene for treforedlingsindustrien finansieres i hovedsak av Nærings- og handelsdepartementet, Landbruks- og matdepartementet og Olje- og energidepartementet.

Forskningsrådet forvalter også omfattende nettverks- og møteplassfunksjoner. Forskningsrådet har historisk vært tungt involvert i utviklings- og innovasjonsprosjekter i treforedlingsindustrien gjennom tidligere programsatsinger som PROSMAT (prosess og materialindustri), PROSBIO (Prosess og bioteknologisk industri), i tillegg til nåværende programmer. Selskaper som Norske Skog, Borregaard og Peterson har brukt forskningsprogrammer under Forskningsrådet aktivt. Som en illustrasjon har Borregaard vært involvert i 25 prosjekter siden 1990, Norske Skog (Skogn Industri, Saugbrugsforeningen og Follum) har vært involvert i nærmere 30 prosjekter og Peterson i 14 prosjekter.

I tillegg kommer SkatteFUNNordningen.¹⁵ Ved utløpet av 2010 var det registrert 36 løpende prosjekter med aktører innenfor hele skogverdikjeden under ordningen. Av treforedlingsbedrifter er det etter 2005 primært Borregaard, Norske Skog og Glomma Papp som har benyttet seg av denne ordningen.

For prosjekter knyttet til treforedlingsindustrien kan det i dag søkes om midler fra følgende forskningsprogrammer under Forskningsrådet, i tillegg til SkatteFUNN:

- Brukerstyrt innovasjonsarena (BIA): Dette programmet er uten tematisk innretning eller bransjemessig prioriteringer og er en såkalt åpen konkurransearena. Dersom bedriftens innovasjonsprosjekt faller innenfor ett av de tematiske programmene, vil

¹⁵ For godkjente prosjekter kan oppnås en reduksjon av skatten på inntil 20 pst. (18 pst. for større bedrifter) av de totale prosjektkostnadene. Dette kommer i tillegg. Fradragssrammen er 5,5 mill. kroner pr. år pr. bedrift. Dersom bedriften kjøper FoU-tjenester fra én (eller flere) godkjente FoU-institusjoner øker fradragssrammen til 11 mill. kroner pr. år forutsatt at minst 5,5 mill. kroner av kostnadene er innkjøpt FoU. Bedriften kan utnytte hele beløpet (11 mill. kroner) til kjøp av tjenester fra godkjente FoU-institusjoner.

prosjektet bli behandlet der. Motsvarende, hvis det faller utenfor de tematiske prioriteringene, vil det bli behandlet i BIA. Der vil det kun være prosjektets kvalitet som avgjør om det vil få støtte. Avgjørende med hensyn til eventuell støtte er også prosjektets kommersielle potensial og om det er i samsvar med selskapets egne strategier. Innenfor treforedlingsindustrien er det særlig prosjekter knyttet til prosessoptimalisering, energieffektivisering i kombinasjon med nye produkter og forbedringer.

- **RENERGI:** Programmet er ett av Forskningsrådets Store programmer, som er såkalt strategisk begrunnede programmer. RENERGI har i dag 8 temaer med spesiell oppmerksomhet: Energipolitikk og internasjonale avtaler, energimarked, energisystemer, infrastruktur, planlegging og forsyningssikkerhet, energibruk, fornybar energiproduksjon, hydrogen, naturgass, miljøvennlig transportteknologi (hydrogen, biodrivstoff). Innenfor treforedlingsindustrien er det i dag to prosjekter knyttet til energieffektivisering og utvikling av bioenergi fra biomasse.
- **BIONÆR** (et nytt program f.o.m. 2012 - sammenslåing av Mat-programmet og Natur og næring): Programmets hovedmål er å utløse forskning og innovasjon for verdiskaping i norske biobaserte næringer. Programmets tematiske avgrensning vil være jordbruks-, skogbruks- og naturbaserte verdikjeder samt sjømat og marin biomasse. Typiske prosjekter i verdikjeden for skogbruk vil være knyttet til effektiv utvikling, uttak og utnyttelse av hele trestokken, dvs. verdikjedetenking fra skogutvikling til biomasse og nye produkter.
- **BIOTEK2021** (et nytt program f.o.m. 2012): Dette vil ha prosjekter knyttet til mer langsiktig kompetanseutvikling med bioteknologi som plattform for industriell utnyttelse. Programmet er viktig for å realisere regjeringens strategi på bioteknologi. Det ventes at industriell bioteknologi får stadig større betydning fremover. Dette programmet kan bli en langsiktig bidragsyter til at treforedlingsindustrien får en ny og utvidet plattform for nye prosesser og produkter.

Av forskningsprogrammer under Norges forskningsråd er det i dag kun Norske Skog, Södra Cell og Borregaard som er aktive i form av å være kontraktseier i prosjekt, mens Peterson, Glomma Papp, Hunton fiber og Hellefoss er med gjennom å være konsortiedeltaker i flere prosjekter. De aktuelle ulike programmene supplerer og samvirker med hverandre.

6. Avsluttende merknader

Arbeidsgruppen har vurdert innspillene som har kommet til gruppen og rammevilkår som er viktige for treforedlingsindustrien. Arbeidsgruppen har laget et budsjettinnspill til videre oppfølging i regjeringen. Regjeringens vurderinger og forslag omtales i Revidert nasjonalbudsjett for 2012.